

MAGYAR TALÁLKOZÓ ÁLLANDÓ TITKÁRSÁGA

örömmel tudatja:
 a magyar szellem kiemelkedő alkotásainak elismerését, megbecsülését s egyben kitértetését célzó és honszerző **ÁRPÁD FEJEDÉLEMRŐL** elnevezett pályázatán,

Dr. REKTOR BÉLA

"A magyar csendőrség oknyomozó története" című műve
 a felkért bírálóbizottság egybehangzó szakvéleménye szerint az
 egyetemes nagyság osztatlan, megbecsülésére érdemes s ezért

ARANYÉREM

kiadásával tüntette ki az ÚR 1987. s a Honszerző Magyar Államalapítás 1081.
 esztendejében a **MAGYAR TALÁLKOZÓRÓL**

Sz. Simonffy
 a Bíráló Bizottság elnöke

Dr. Nádor János
 az Állandó Titkárság vezetője

ELŐSZÓ

Írta

dr. Somogyi Ferenc
egyetemi tanár

A történet végső elemzésében mindig az ember múltjának értékelő ismertetése. Részletező, közelebbi meghatározás szerint ez természetesen csak valamely szervezet vagy intézmény szűkebb-tágabb keretein belül valósítható meg, de a történet cselekvő és szenvedő alanya változatlanul az ember marad, aki a szervezetet, az intézményt alkotja, sohasem a keret. Előfeltétele a pusztá tények, valóban megtörtént cselekmények felkutatása, szakszerűen gondos bírálata és elfogulatlanul tárgyilagos értékelése.

A külsőleg és belsőleg hiteles adatok tégláiból a múlt emlékét a történetíró sajátos szemlélet alapján kialakított véleménye építi fel és őrzi meg. A szemlélet korok, világnézetek, népek és nemzetek, sőt pártok szerint is különböző lehet, a tényeken és eseményeken azonban lényegileg sohasem változtathat. A sokszor sürgetett, gyakran alkalmazott átértékelés csak a véleményt módosíthatja.

A most kézbe vett könyv szerzőjének minden alapja, lehetősége és oka meguolt a tüzetes oknyomozó történetírói módszer alkalmazására. A honvéd tüzérségnél teljesített katonai szolgálat után — már tanítói oklevél birtokában — tisztii tanfolyamot végzett, a debreceni m. kir. gróf Tisza István tudományegyetem jog- és államtudományi karán jogtudományi doktori oklevelet szerzett, majd különböző beosztásokban működött és igen változatos feladatkörökben tevékenykedett. A második világháború elvesztése nemcsak hivatásának gyakorlásától fosztotta meg, hanem képességeinek más irányú kibontakoztatása elé is akadályokat gördített.

Budapesten, az ausztriai Salzburgban (az amerikai hadsereg alkalmazásában), az ohioi Cleveland városában folytatott

megfigyelései és szerzett tapasztalatai, Los Angelesben a California egyetemen végzett, "Master of Science" fokozatot eredményező tanulmányai, a kaliforniai Montereyben a "Defense Language Institute" tanáraként kifejtett működése látókörét jelentősen bővítette, ítéldőképességét is fokozta. 1967 óta már az arizonai Tucson állami egyetem tanára, 28 tudományos szaktanulmányt és számos más írást közölt. 1975-ben "Federal Law Enforcement Agencies" című — 408 oldalas — hézagpótló kitűnő munkájával gazdagította az Egyesült Államok szakirodalmát.

Ez a műve — jelíges kéziratban — az évenként megrendezett clevelandi Magyar Találkozó tudományos, irodalmi és művészeti Árpád-pályázatán 1977-ben arany Árpád-érmet (első díjat) nyert. A nagyszabású, rendkívül alapos, körültekintő és tárgyilagos, tudományosan módszeres mű minden elismerést megérdemlő, részletes és hosszas kutatómunka eredménye. Alaposságánál és szakszerűségénél is nagyobb értéke a következetes tárgyilagosság, a minden vonatkozásban megőrzött elfogulatlanság és főként a szerző tárgyszeretete, amely nem engedi meg a tények mellőzését, az ismeretük alapján kialakuló vélemény elhallgatását vagy az események hamis, elfogult értékelését.

A szerző mérlegeléseiben közben talán inkább jogász, mint történész, de az intézmény szerepét és jelentőségét széles látókörrrel ítéli meg, történeti távlatokba helyezi és mindig utal a társadalmi, gazdasági és politikai fejlődés mozzanataira, változásaira is.

Kétségtelen, hogy a mű nemcsak a m. kir. Csendőrség megalapításának századik évfordulójára, hanem azon messze túlmenően is méltó emléket állít annak a nyugat-európai eredetű, de fejlődése során ízig-vérig magyarrrá lett közbiztonsági szervezetnek, amely több mint hat évtizedes működése idején békében és háborúban egyaránt híven és becsülettel megállta helyét, az ország határain kívül is jó hírnévre tett szert.

Rektor Béla kitűnő munkája bizonyosan elkerülhetetlenné teszi a m. kir. Csendőrség világnézeti és pártpolitikai elfogultságából egyoldalúan kialakított újabb keletű hamis szemléletének átértékelését is.

SZAKVÉLEMÉNY

Írta
vitéz Marssó Lőrinc
csendőr ezredes

Újjonnan megjelenő tudományos vagy történelmi könyvről gyakran halljuk, hogy az hézagpótló. Valami olyant tartalmaz, amiről eddig nem tudtunk, nem olvastunk vagy az csak a részben ismert tárgykör kiegészítését tárgyalja. Ha így van, akkor ez a könyv fokozottan jellemezhető ezzel a szóval, amelyik valóban olyan adathalmazt tartalmaz, amiről eddig csak hézagos kiadvány jelent meg a huszas években. Az nagyrészt személyi vonatkozású, a Testület alapításától eltelt első tizenkilenc évben szolgált parancsnokok személyi adatait sorolja fel. Egy másik mű röviden tárgyalja a Csendőrség alapítását és az ezzel járó nehézségeket.

Ez A MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG OKNYOMOZÓ TÖRTÉNETE című könyv valóban történelmi mű, egy egész korszak közbiztonsági szolgálatát ellátó Testület működését mutatja be, öleli fel, s annak minden mondatát, állítását tényleges adatokkal, okmányokkal támasztja alá. Ez a szakmunka a fentiek részletezése mellett kertelés nélkül rámutat az itt-ott feltűnő hiányosságokra és hibákra is.

Az adatokat a szerző nehezen tudta összegyűjteni az erősen megfogyatkozott csendőröktől, Magyarországról és személyes utazásai alkalmából a bécsi, párizsi, madridi és amerikai levéltárakból vagy könyvtárakból. A csoportosítás, összeállítás is hosszú időt, nagy türelmet és fáradságos munkát igényelt.

A szerző célja az volt, hogy a Csendőrségre vonatkozó minden adat hamisítatlanul, a történetek valóságában maradjon meg az utókor számára és átfogó képet adjon a Testületet nem, vagy csak felületesen ismerők részére. Ez a könyv nem hősi

éposz, nemcsak a Csendőrség megérdemelt dicsérete, a vele kapcsolatos szervezetek, alakulatok, testületekkel való összműködésnek, hanem rögzítése a történelmi eseményeknek, a Testület elismert jó munkájának, rámutatva a tagok által békében és háborúban végzett — néha emberfeletti — ténykedéseire és elért eredményeikre, akik önként fogadott hivatásnak választották és tekintették ezt az életpályát.

Olvasunk a hiányosan felfegyverzett csendőrök bátor harcairól, a partizántevékenység elleni intézkedésekről, a szovjet hadifogságról, a magyarországi börtönökben sánylódókról és kivégzettekről, a nem közbiztonsági szolgálatra való igénybevétel hátrányairól éppúgy, mint a csendesebb békeévek sablonos portyázásairól. Hatalmas, hosszadalmas munka eredménye tehát ez az értékes könyv, amelyik az események sorozatával, epizódok beiktatásával nemcsak a Testület tagjainak, hanem a nagyközönségnek is érdekes és tanulságos olvasmány, mely minden elismerést és dicséretet megérdemel.

AZ ANYAG ÁTTEKINTÉSE

I. Bevezetés. II. A zsandárság eredete és szervezete. III. A zsandárság elterjedése Európában. IV. Lombardia zsandársága. V. Az osztrák császári zsandárság. VI. A m. kir. Erdélyi Csendőrség. VII. A magyar Csendőrség megalapításának körülményei. VIII. A m. kir. Csendőrség megszervezése és kifejlődése. IX. Az első világháború kora. X. A Csendőrség a két világháború között. XI. A Csendőrség a második világháborúban. XII. A Csendőrség a háború után. XIII. Csendőrök az emigrációban. XIV. A Csendőrség emléktáblája.

Utószó. — Forrásmunkák. — Mellékletek. — Névjegyzék. — Részletes tartalommutató.

I. FEJEZET

BEVEZETÉS

A tanulmány célja

Ennek a munkának az a célja, hogy megismertesse az olvasóval a volt m. kir. Csendőrség megalapítását, fejlődésének körülményeit, szervezetét, működését, korszerűsítését, tragikus bukását, és tagjainak az emigrációban folytatott bajtársi összefogását.

A tanulmány megírását tíz évig tartó adatgyűjtés előzte meg, aminek okát az írott adatoknak a II. világháború alatt történt megsemmisülésében, a szereplők és szemtanúk a világban való szétszórtságában vagy elhalálzásában és a jelenlegi magyar kormány elzárkózottságában kell keresni.

A m. kir. Csendőrség feloszlásától eltelt idő elégnek mutatkozik arra, hogy a háború alatt és különösen utána kifejlődött politikai és társadalmi ellentétek tárgyilagos megvilágításba kerülhessenek, a személyes sérelmek és anyagi veszteségek eltompulhassanak és így tárgyilagos képet lehessen adni a volt m. kir. Csendőrségről. A tanulmány megírását viszont tovább halogatni nem lehet, mert az idő múlásával mindig kevesebb és kevesebb szemtanú marad életben, új írott forrásmunkák beszerzése és az adatok kibővítése pedig a jövőben sem látszik lehetségesnek.

Közbiztonsági tárgyú munkák

A régi magyar közbiztonsági szervek történetéről nem sokat tudunk. A különböző történetírók egy-egy kort jellemezve utaltak ugyan a közbiztonsági viszonyokra, de magukkal a közbiztonsági szervekkel nemigen foglalkoztak. Ennek elfogadható magyarázata az, hogy a közbiztonsággal kapcsolatos feladatok

megoldása sokáig teljesen helyi jellegű volt, megyék, sőt városok szerint változott, amiről a kezdetleges híradó és közlekedési eszközök következtében országos képet adni nemigen lehetett.

A Váradi Káptalanság fennmaradt jegyzőkönyvei már valami betekintést adnak a középkori közbiztonsági viszonyokba, de ezek is inkább az akkori bíraskodást és az istenítéletek végrehajtását írják le, nem pedig a közbiztonsági szerveket és azok mikénti működését.

Az első nem hivatalos munka, mely a régebbi rendőrségi közegekkel foglalkozik, 1905-ben jelent meg, amikor Osváth Pál, Bihar vármegye volt csendbiztos, *Közbiztonságunk múltja és pandur korom emlékei* címmel kiadott könyvében elmondja élményeit és bepillantást enged a pandur-intézmény belételebe.

Egy másik ilyen irányú munka *Magyarország rendőrségének története*, amit Tisza Miksa írt, aki előbb Poprád, majd pedig Szepesváralja rendőrkapitánya volt. Tisza 1903-ban kezdett hozzá könyvének megírásához, de az csak 1913-ban jelent meg Iglón, a Szepesi Lapok Nyomdával kiadásában. Sajnos, Tisza könyve nem olyan alapos munka, mint amelyet egy szakembertől el lehetne várni. Tisza a magyar közbiztonsági szervek eredetével nem foglalkozik, de megemlékezik ötvenhárom város közbiztonsági szervéről úgy, ahogyan az adatokat a különböző irattárakból összegyűjtötte. Ugyanígy járt el tizenégy vármegye pandúrságának ismertetésénél is. Külön részt szentelt Tisza a betyárvilág nevezetesebb alakjainak és színesen mutatja be Rózsa Sándor, Savanyó Józsi, Oroszlán Pál és a Bogár-fiúk viselt dolgait. Könyvének legértékesebb része az, amelyben már a m. kir. Csendőrséggel és a korabeli rendőrség helyzetével is foglalkozik.

Az első világháború után, a huszas évek elején még két szakmunka jelent meg *A csendőrség úttörői* és a *M. kir. Csendőrség története* címen. Mindkettőt dr. Preszly Lőránd csendőr alezredes írta, aki abban az időben a belügyminisztérium Csendőrségi Osztályán dolgozott. Preszly első művében a Csendőrség felügyelőinek, sok tisztnek és még több altisztnek az életrajzát tárgyalja 1918-ig, míg a másodikban a testület történetét ismerteti 1881 és 1918 között. Mindkét munkája eléggé hiányos, amennyiben nem tárgyalja a testületnek a lakossággal

való kapcsolatát és a bűnözés megelőzése, valamint a bűncselekmények kinyomozása terén elért eredményeit.

Meg kell még említeni Hollós Ervin *Rendőrség, Csendőrség, VKF 2* című könyvét, amelyet Budapesten 1971-ben a Kossuth Könyvkiadó adott ki. Ebben Hollós foglalkozik a Csendőrség szervezetével, a Rendőrség politikai osztályával, a honvéd vezérkari főnökség kémelhárító csoportjával és a nyilas rendőrséggel. Könyvének nagyobb részében nyolc "nyílt nyomozást" tárgyal elfogult, baloldali beállítottsággal.

Az emigrációban Kövendy Károly adott ki 1953-ban egy könyvet *Csendőrök a Kárpátokon* címmel, amelyben naplószerűen leírta első gyermekkori találkozását a csendőrrel, csendőrtiszti próbaszolgálatát, szárnyparancsnok-helyettesi működését, ungvári oktatótiszti beosztását és csendőrszázadának a kárpátoki harcokba való bevetését. A könyvhöz Folkusházy Lajos ny. altábornagy, a m. kir. Csendőrség volt felügyelője és az emigrációs Csendőr Bajtársi Közösség vezetője írt előszót. Húsz évvel később, 1973-ban a kanadai Torontóban jelent meg ugyancsak Kövendy Károly volt csendőr százados által összeállított könyv *MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG* címen, amely 430 oldalon bemutatja a csendőrt békében, háborúban és az emigrációban. A könyv különböző személyek által írt kilencven "megtörtént igazságot és személyi élményt" tartalmaz, amit több mint száz tárgyhoz tartozó kisebb-nagyobb kép egészít ki.

Szakkifejezések

E munkában a következő fontosabb szakkifejezések fordulnak elő, amiknek ismerete a félreértés elkerülése végett feltétlenül szükséges:

1. Abszolutizmus. A magyar történelemben az 1849 és 1867 közötti időszakot jelenti, amikor az osztrák császár a magyar történelmi alkotmányt félretéve Magyarországot csupán Ausztria egy tartományának tekintette és e szerint kormányozta.

2. Altisztnek hívták az I. világháború előtt a Csendőrségnél a tizedesi, őrmesteri és őrsvezetői rendfokozatú egyéneket. A rendfokozatok kiterjesztése után idetartozott még a törzsőr-mester, főtörzsőr-mester és a korábbi járásőr-mester is. A két

világháború között az altiszt gyűjtőfogalmát tiszthelyettesre cserélték át.

3. Betyár az abszolutizmus idején virágkorát élő útonállót jelent, aki annakidején a nagyobb erdőkben vagy pusztában éldegélő szegénylegény volt, aki az arrajáró idegeneket vagy gazdagabb egyéneket kirabolta és többször együttműködött a magyar lakossággal az osztrák tisztviselők rovására. Ezeket nevezte Priscilla Robert angol nyelvű könyvében "Robin Hood típusú rablóknak."¹

4. Carabinieri. A magyar csendőrség szó jelentésével azonos olasz szó.

5. Corpus Juris Hungarici. Régi magyar törvénygyűjtemény, amelyben a törvényhozási évet arab, míg a törvények évenkénti sorrendjét latin számokkal jelölték meg.

6. Csendőr. A magyar csendőr szó a francia nyelvben használt "gendarme" szó jelentésének felel meg, mely a nemzet fegyveres őrségét, tehát nemzetőrséget jelent. Bárczi *Értelmező Szótára* szerint a csendőr szó 1834 körül keletkezhetett. Az abszolutizmus idején még nem volt közhasználatban, hiszen akkor szerte az országban zsandároknak hívták a katonailag szervezett osztrák közbiztonsági testület tagjait. A magyar csendőr szó valószínűleg Erdélyből származik, de hogy ki használta először, azt ma már nehezen lehetne megállapítani. Annyi bizonyos, hogy a magyar képviselőház 1873 február 8-án tartott ülésén a pénzügyi bizottság már a csendőr szót használta a zsandár szó helyett.² Az 1873. évi XXI. törvénycikk XV. fejezetének 5. pontja pedig az "Erdélyi Csendőrséget" említi, melynek részére az 1873-as költségvetési évre 586.000 forint átalányt állapít meg.³ Semmiféle bizonyíték sincs arra, hogy a csendőr szó a magyar közbiztonsági rendszerben már előzőleg használt csendbiztos, csendkatona vagy csendlegény szavakkal – a rokonhangzason kívül – valami más kapcsolatban is lenne. A könyvben szereplő csendőr szó az 1881 és 1945 közötti években a városokon kívüli területeken közbiztonsági szolgálatot teljesítő testület tagját jelenti.

7. Csendőrség. A teljes csendőr-testületet jelenti tiszti és tiszthelyettesi tagjaival és intézményeivel együtt.

8. Erdélyi Csendőrség. A Magyarország délkeleti részében

1876 és 1881 között fennálló közbiztonsági testület neve.

9. Eszkadron. Ez volt a neve a napóleoni zsandárság alalakulatának, amely körülbelül egy későbbi csendőr-osztálynak felelt meg és szkvadronokra, azaz szárnyakra volt felosztva.

10. Hadapród volt annak a középiskolát vagy egyetemet végzett egyénnek a rendfokozata, aki önként jelentkezett egyéves katonai szolgálatra és ez alatt sikerrel elvégezte a tartalékos tiszti iskolát. Ezeknek a Csendőrséghez való jelentkezése esetén le kellett mondaniuk katonai rendfokozatukról és mint próba-csendőrök kerültek a csendőriskolákba, melyeknek sikeres elvégzése után előbb csendőr őrmesterek, majd hadapródok lettek. A hadapródot tisztjelöltnek tekintették, aki kisebb tiszti beosztást kapott.

11. Legénység a csendőrök és altisztek közös gyűjtőneve volt.

12. Lombardia. A mai Olaszország északi részét jelentette, melyet nyugaton Franciaország, északon Svájc és Ausztria, keleten pedig a mai Jugoszlávia határolt. Területe kb. 23.800 km² volt, mely a történelem folyamán sokszor változott. Olaszország egyesítése előtt Lombardia önálló állam volt, vagy pedig francia, olasz vagy osztrák fennhatóság alá tartozott.

13. Népi rendőrség. Ez a neve a jelenlegi magyar közbiztonsági szervnek, melyet a m. kir. Csendőrség és a m. kir. Rendőrség feloszlása után 1945-ben a szovjet hadsereg védelme alatt Debrecenben székelő Ideiglenes Nemzeti Kormány állított fel.

14. Osztrák-Magyar Monarchia. Az 1867-es kiegyezéssel alakult meg, melynek értelmében a két országnak közös uralkodója lett, a külügyi, hadügyi és pénzügyi ügyeket pedig együttesen intézték. Minden más vonatkozásban Magyarország teljesen független volt Ausztriától.

15. Pandúr. Ez 1849 előtt, valamint 1867 és 1881 között a közbiztonság fenntartására rendelt vármegyei tisztviselőnek – a csendbiztosnak – rendőri szolgálatot teljesítő fegyveres közege volt.

16. Rendőr. A mai értelemben használt "police", azaz rendőr kifejezés 1786-ban tűnt fel először Dublin városában, Angliában, ahol akkor állították fel hivatalosan a rendőrség

intézményét. A magyar rendőr szó legelőször 1823-ban fordul elő Márton József író lexikonában, aki a "polizei" német szót fordítja vele magyarra. Ezt használta Fogarasi János nyelvész is szótárában 1833-ban.⁴ A rendőr szó valószínűleg csak a XIX. század második felében vált közismertté a magyar nyelvben. Azóta a közbiztonsági szolgálat ellátását végző egyént jelenti. Az 1873. évi XXXV. törvénycikk már név szerint is említi a magyar Fővárosi Rendőrséget.

17. A spanyol nemzetőrség — vagyis Guardia Civil — a zsandárság spanyolosított formája.

18. Tiszt. Hadnagyi vagy ennél magasabb rendfokozattal bíró egyént jelent, kinek iskolai végzettsége folytán a Csendőrségnél oktatási, ellenőrzési, vagy adminisztrációs beosztása volt.

19. Tiszthelyettes valamikor az alantos tisztek megjelölésére szolgáló rendfokozat volt. A Ludovika Akadémiát végzettek egy része így kezdte katonai pályafutását, hol a ranglistán közvetlenül a hadapródormesterek fölé lettek besorolva. A tiszthelyettesi rendfokozatot a Csendőrség is használta és csak az I. világháború után lett belőle gyűjtőfogalom a magasabb rangú altisztek megjelölésére.

20. Tizedes. Közbiztonsági és nem katonai eredetű szó, amely régen a tíz egymás mellett lakó család vezetőjét jelentette, aki felügyelt arra, hogy tizedében, azaz csoportjában bűncselekmény ne forduljon elő. Ha valaki mégis bűncselekményt követett el, a tizedes csoportja segítségével a tettest elfogta és az illetékeseknek átadta.⁵ Ezt a szót a Csendőrség a tizedrendszerből átvette. Előbb altisztet jelentett, de az I. világháború után a legalacsonyabb rendfokozatú, csendőriskolákban tanuló, vagy próbaszolgálatot teljesítő újoncok megjelölésére szolgált.

21. Zsandár. Ez a francia "gendarme" magyaros írásformája, amelyet az osztrákok is átvettek és az abszolutizmus idején Magyarországon is meghonosítottak a katonai jellegű közbiztonsági szerv elnevezésére. Különbözik ez a szó a XIX. század közepén, az osztrák zsandár ezredeknek Magyarországon való megszervezésével került be a magyar nyelvbe. Ezt használták a magyar történetírók is és gyakran szerepelt a múlt században keletkezett népdalokban is.⁶

Közbiztonsági rendszerek

A különböző országok közbiztonsági szerveit tanulmányozva, a szerző rendszerbe foglalta a világ fontosabb rendőrségi szerveit. Az osztályozás alapjai: 1. a történelmi kifejlődés, a külföldi kapcsolatok és azok hatása a rendőrségre; 2. a rendőrség szervezeti és alárendeltségi viszonyai; 3. az állambölcseleti filozófia, mely meghatározta a különböző állami szervek felelősségét az állampolgárok személy- és vagyonbiztonságával kapcsolatban; és 4. a kulturális és egyéb jellemvonások. Mindezeket figyelembe véve, a szerző négy különböző rendőrségi rendszert különböztet meg.

1. A francia zsandár-rendszer. A legrégebben megalapított modern közbiztonsági szerv. Preszly Lóránd szerint a modern francia zsandárság harmincegy évvel előzte meg a modern angol rendőrség felállítását. A zsandárság, vagyis a csendőrség, kezdetben csupán közbiztonsági szolgálatot ellátó katonai alakulat volt. Ezt a császár vagy király zsandárságának nevezték, mely intézkedéseit a császár, illetve a király nevében tette. Közvetlen parancsnoka egy magas rangú katonatiszt volt. A parlamentáris rendszer megerősödésével a zsandárság feletti közvetlen rendelkezés valamelyik miniszter kezébe került. Több országban — a zsandár parancsnok felügyeleti jogainak meghagyásával — a honvédelmi miniszter lett a testület fő irányító szerve. Más helyeken ez a feladat megoszlott a honvédelmi és a belügyminiszter között. A közbiztonsági szolgálat ellátása, a bűncselekmények megelőzése, a büntettek kinyomozása és feljelentése tekintetében a belügyminiszter, míg a fegyelem, kiképzés és tábori rendészet terén a honvédelmi miniszter intézkedett. A fejlődés folyamán a zsandárság több országban teljesen független lett a hadseregtől. Katonai jellegét megtartva egyes helyeken kizárólagosan a belügyminiszter, másutt az igazságügyminiszter lett a zsandárság legfőbb irányító szerve.

A zsandárság szervezetét rendszerint minden országban törvény írja elő és hatásköre általában — a városok területét kivéve — az egész országra kiterjed. Kivételek ezen szabály alól: 1. Németország, ahol a II. világháború után csak a volt francia zónában maradt ez meg, míg a volt amerikai, angol és orosz

zóna követte a megszálló hadsereg által "javasolt" rendőrségi rendszert; 2. Svájc, ahol csupán két kantonnak van zsandársága. A testületet mindenütt katonai alapon szervezték meg, mely legtöbbször átvette annak rendfokozatait és tagjai a katonai vagy egy különleges büntetőbíráskodás fenytő hatalma alatt állnak.

Zsandárság csupán a nem kommunista országokban működik, mert a népi demokráciák első ténykedései közé tartozott ennek felszámolása és a néprendőrség megszervezése.⁷ Így történt ez nemcsak Magyarországon, de Romániában, Jugoszláviában, Lengyelországban, Bulgáriában, Csehszlovákiában és Oroszországban is.

A zsandárság nemzeti alapon álló közbiztonsági szerv, amely a történelem folyamán mindenütt harcolt a kommunista törekvések ellen. Így történt ez Oroszországban az 1917-es forradalom idején, a II. világháború végén Romániában, Jugoszláviában, Csehszlovákiában és Magyarországon. Görögországban a II. világháború után a kommunista felkelés idején a görög zsandárság együtt harcolt a görög brigád és az angol hadsereg tagjaival a kommunista felkelők ellen.⁸

A zsandárság kezdetben nyíltan, egyenruhában végezte szolgálatát és sem közvetlenül, sem közvetve titkos megbízásokat nem teljesíthetett.⁹ Csak a XX. század első negyedében kezdett alkalmazni a testület polgári ruhás nyomozókat, akik szolgálatuk közben ugyanazon jogokkal, illetve hatáskörrel voltak felruházva, mint az egyenruhás zsandárok.

Mint a közbiztonság fenntartására szervezett testület, a zsandárság általában a következő feladatok elvégzésére hivatott: 1. fenntartani a közbékét; 2. megóvni a személy- és vagyonbiztonságot; 3. megakadályozni a büntetőtörvények, rendeletek és szabályrendeletek megszegését; 4. megelőzni a véletlenségből vagy mulasztásból eredhető szerencsétlenségeket, veszélyeket és károkat; 5. kinyomozni és feljelenteni a büntetőtörvények, rendeletek és szabályrendeletek ellen vétő egyéneket; és 6. elfogni és az illetékes hatóságoknak átadni a súlyos bűncselekményeket elkövetett és a közre nézve veszélyes egyéneket.¹⁰ Alapelv az, hogy a kormány maga felelős az állampolgárok személy- és vagyonbiztonságáért, ezért a zsandár által elkövetett

minden törvényellenes cselekményért az állam jóvátételt ad. A bűncselekményt itt nem helyi, hanem nemzeti problémának tekintik, amelynek kinyomozásában minden állampolgárnak kötelessége a hatóság segítségére lenni.

A zsandárság minden országban kettős kiképzést kap: külön katonai és külön rendőrségi kiképzést. Fosdick szerint a zsandáriskolák adják a legjobb közbiztonsági kiképzést egész Európában.¹¹

A zsandár tekintélye minden országban magasán felülmúlja a katonaságét és a rendőrségét. Az egyik író szerint például Franciaországban egy őrs csendőreit többre értékelték, mint egy század katonaságot.¹²

A zsandárság területi szervezése különleges, mert amíg a felső vezetés teljesen összpontosítva van a magasabb parancsnokok kezében, addig a végrehajtás már annyira önálló, hogy a kis falusi őrsök vezetői maguk választják meg a törvény vagy rendelet végrehajtásának módját az erre vonatkozó utasításokkal egyetértésben. A zsandárság ezen sajátossága azonos az Amerikában, Pennsylvániában működő állami rendőrséggel, a "State Police"-szal, mely kezdetétől fegyveres alakulatként, egyenruhában, erősen központosított adminisztrációval működik. Kis helyi őrsökkel végzi közbiztonsági feladatát, melynek során ezek rendszeresen portyázzák a lakott területeken kívül a lakatlan részeket, utakat, sőt ösvényeket is.¹³

2. Az angol-amerikai rendőrségi rendszert Peel Róbert angol belügyminiszter alapította 1829-ben. Fő alapelve, hogy a bűnözés helyi probléma, ezért ennek a megelőzése és az elkövetett bűncselekmények kinyomozása a helyi hatóságok feladata, amelyek önállóan állítják fel, képezik ki és irányítják rendőrségi szerveiket. Ebből ered, hogy ebben a rendszerben igen sok, egymástól teljesen független rendőrségi alakulatot lehet találni. Központi irányítás nincs, a városi hatóságok maguk állapítják meg rendőrségük szervezetét, felszerelését, egyenruháját és maguk választják vagy nevezik ki időközönként a rendőrség vezetőjét is.¹⁴ A rendőrök által elkövetett törvénysértésekből eredő felelősséget a város rendőreire igyekszik áthárítani, akik ez ellen különféle biztosításokkal védekeznek. Ez a rendszer a volt angol gyarmatokon is meghonosodott, ahol kisebb-nagyobb

módosításokkal ma is megtalálható.

Az angol rendőrségi rendszert némi módosítással az Egyesült Államok is átvette, ahol ma 40.000 egymástól független rendőrségi szerv van. Ennek káros voltát a bűnözés állandó emelkedése és a kideríthetetlen esetek magas száma bizonyítja. Anglia már felismerte közbiztonsági intézménye rendszertelenségének hátrányát, ezért a kisebb városi rendőrségeket egyesítésre kényszerítette és 50 százalékos anyagi hozzájárulást ad azoknak a megyei és városi rendőrségi szerveknek, amelyek a belügyminiszter által előírt szolgálati és kiképzési nivót elérik.¹⁵

3. A néprendőrség a Szovjetunió megalapításával 1917-ben keletkezett. Fő alapelve a központi irányítás, mely a kommunista belügyminiszteren keresztül a párt ellenőrzése alatt áll. A néprendőrség legtöbbször komoly politikai osztállyal is rendelkezik, melynek hatásköre meghaladja a szokásos rendőrségi hatáskört. A testület a szakkiképzésen kívül a politikai továbbképzésre is nagy súlyt helyez. A törvények végrehajtásánál a párt érdeke a fő irányító szempont.¹⁶

4. A negyedik csoportba lehet sorolni azokat a rendőrségi szerveket, amelyek az előző csoportoktól teljesen különböznek, vagy pedig a különböző csoportok jellegzetes sajátságait egyesítik magukban.

LÁBJEGYZETEK

- 1 Robertson, Priscilla, *Revolution of 1848: A Social History*, New York: Harper and Brothers Company, 1960, 259 oldal.
- 2 Tisza Miksa, *Magyarország rendőrségének története*, Igló: Szepesi Lapok Nyomdavidallalata, 1913, 240 oldal.
- 3 *Corpus Juris Hungarici*, 1873: XXI. törvénycikk.
- 4 Tisza, i. m., 10. oldal.
- 5 Ugyanaz, 31-39. oldal.
- 6 Hóman Bálint és Székfü Gyula, *Magyar történet*, Budapest, V. kötet, 442-443. oldal és Szilágyi Sándor, *A magyar nemzet története*, Budapest, X. kötet, 1895, 437-440. oldal.
- 7 A Magyar Ideiglenes Nemzeti Kormány, "A Csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről," *Magyar Közlöny*, I. évfolyam, 1945 május 10, 3. oldal.
- 8 Cramer, James, *The World's Police*, London: Cassel, 1964, 313. oldal.
- 9 Howard, Payne, *The Police State of Napoleon Bonaparte*. Seattle: University of Washington Press, 1966, 21 oldal.
- 10 M. kir. belügyminiszter, *Szervezeti és szolgálati utasítás a m. kir. Csendőrség számára*, Budapest; Stádium Sajtóvállalat R.T., 1941, 13. oldal.
- 11 Fosdick, Raymond, *European Police Systems*, New York: The Century Co., 1919, 73. oldal.
- 12 Howard, i. m., 232. oldal.
- 13 Smith, Bruce, *Police Systems in the United States*, New York: Harper and Brothers Publishers, 1960, 149. oldal.
- 14 The President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice, *Task Force Report: The Police*, Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1967, 7. oldal.
- 15 Hewitt, William H., *British Police Administration*, Springfield, Ill.: Charles C. Thomas Publisher, 1965, 64. oldal.
- 16 Foreign Area Studies, Division of the American University, *Area Handbook of the Soviet Union*, Washington, D.C.: Government Printing Office, 1971, 473-475. oldal.